AYBAR: TÜRKİYE SOSYALİZMİ BAĞIMSIZLIKÇIDIR

15 Eylül 2025

Yıldırım Koç

Geçmişte Sovyetler Birliği'ni savunmanın sosyalizmi savunmak olduğunu düşünen çevreler, Sovyetler Birliği'ndeki anti-demokratik ve diğer yanlış uygulamalara sahip çıktıkça ve yanlış bir "enternasyonalizm" anlayışıyla Sovyetler Birliği'ne bağlı ve bağımlı bir çizgi izleyince, Türkiye'de sosyalizm mücadelesine büyük zarar verdi. Bu anlayış günümüzde bile bazı çevrelerde devam ediyor. Özellikle Kurtuluş Savaşımız döneminde Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yaklaşımı konusundaki abartılı övgülere bugün bile rastlamak mümkündür. Sovyet Rusya'nın özellikle 1920 Ağustos – 1921 Ocak döneminde ve hatta Sakarya Savaşı zaferine kadar Türkiye'yi mandası haline getirme çabaları ve Anadolu ve Sovyet Rusya'daki Türk komünistlerinin bu amaç doğrultusundaki aktif işbirliği de genellikle görülmez veya gözden saklanır.

Sovyetler Birliği'nin gerek SSCB içindeki sosyalist cumhuriyetler ve gerek 1945 yılından sonra Kızıl Ordu'nun Almanlardan kurtardığı bölgelerde kurulan "Halk Cumhuriyetleri" üzerindeki hakimiyeti de Türkiye'de gerektiği gibi tartışılmadı. Bu ülkeler gerçekte Sovyetler Birliği'nin birer "mandası" durumundaydı. Örneğin, Azerbaycan, ülkenin işçi sınıfının bağımsız bir mücadeleyle iktidara gelmesiyle değil, 1920 yılı Nisan ayı sonunda Kızıl Ordu'nun Bakü'yü işgali sonrasında "Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" yapıldı. Çekoslovakya da Sovyetler Birliği'nin aktif müdahalesiyle "Halk Cumhuriyeti" yapılmıştı. Eski TKP, Sovyetler Birliği'ne bağlı ve bağımlı yapısıyla, Türkiye için böyle bir durumu peşinen kabulleniyordu. Bu konuya ilişkin belgeleri *SSCB'nin Türkiye'yi İşgal Girişimleri, Eski TKP ve Anti-Kemalist Faaliyetler* (Pankuş Yay., Ankara, 2025) kitabımda yayımlamıştım.

Çekoslovakya'da 1968 yılında Sovyetler Birliği'nin kontrolünden çıkma eğilimleri önem kazandı. Bunun üzerine, Sovyetler Birliği ile SSCB içindeki "Sovyet sosyalist cumhuriyetleri" ve SSCB dışındaki "halk demokrasileri" arasındaki bağımlılık ilişkisinin değerlendirilmesi önem kazandı. Sosyalist ülkeler arasındaki ilişki eşitlik ve demokrasi temelinde kurulmamıştı ve işlemiyordu. Emperyalist güçlerin "Sovyet peyki" eleştirisi büyük ölçüde doğruydu. Sovyetler Birliği Komünist Partisi, bu ülkelerin komünist partilerini anti-demokratik bir biçimde yönetiyordu. "Yoldan çıkmaya" kalkan devletleri "yola getirmek" için de Sovyetler Birliği ve kontrolü altındaki diğer ülkelerin silahlı kuvvetleri kullanılıyordu.

1968 yılı Ağustos ayında Çekoslovakya'nın Varşova Paktı üyesi Sovyetler Birliği, Polonya, Bulgaristan ve Macaristan silahlı kuvvetleri tarafından işgal edilmesi, Türkiye'de sosyalizm tartışmalarında bir kırılma noktası oluşturdu.

Mehmet Ali Aybar, 1962 yılında genel başkanlığa getirildikten sonra yaptığı tüm açıklamalarda, Türkiye'nin bağımsızlığını her türlü dış güce karşı koruduklarını belirtiyordu.

M.A.Aybar, Çekoslovakya'nın işgalinde de işin başından itibaren bu işgale karşı açık tavır aldı ve "Türkiye sosyalizmi"nin uluslararası ilişkilerde tam bağımsızlık ilkesini savunduğunu tekrar tekrar gündeme getirdi. Çekoslovakya'nın işgali konusunda sessiz kalmak, TİP'e yönelik saldırıları haklı kılacaktı. Ancak daha sonra Çekoslovakya'nın işgaline karşı çıkmayanlar, 1969 milletvekili genel seçimleri sonrasında TİP yönetimine getirildi.

TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, Dönüşüm Dergisi'nin sorularına 1 Aralık 1966 tarihinde yanıt verdi. M.A.Aybar'ın yanıtında, "Türkiye sosyalizmi" ve bağımsızlık konuları aşağıdaki biçimde vurgulanıyordu:

İkinci Milli Kurtuluş Mücadelesi Bayrağını Partimiz Taşıyor

Türkiye Sosyalizminin Özellikleri:

Sosyalizmin Türkiye'ye özgü tarih koşulları içindeki uygulanışına ve bu koşullarla, bu koşullar içindeki uygulanışın teoride değerlendirilmesinden meydana gelen Türkiye'ye özgü sosyalist teori-eylem sistemine Türkiye Sosyalizmi adını veriyoruz. Gerçekten Türkiye'nin bir milli kurtuluş savaşı verdikten sonra bugün ikinci bir milli kurtuluş mücadelesi içinde bulunması; halkımızın Osmanlı tipi ceberut devlet anlayış ve yönetimine karşı olması ve oy hakkına kıskançlıkla sahip çıkması; halktan yana, sosyalizme açık bir anayasanın varlığı gibi etkenler, Türkiye'de sosyalizme alelade uygulanış özelliklerinden ötede bir nitelik kazandırmaktadır.

Türkiye sosyalizmi, teori ve eylem olarak Türkiye İşçi Partisi'nin milli bağımsızlık, emekçi halkımızın horlanma ve sömürülmeden kurtulması, anayasanın eksiksiz tastamam uygulanması yolunda 5 yıldır vermekte olduğu mücadele ile kurulmaktadır. Türkiye sosyalizmi oluş halindedir. Bu oluş yukarıda işaret ettiğimiz doğrultudaki mücadelelerimizin teori planına yansıması şeklinde belirmektedir. İkinci büyük kongremiz bu oluşun önemli bir aşamasını teşkil eder. gerçekten büyük kongremiz bugüne kadar izlenen politikayı teyid etmek suretiyle bağımsızlık ve halkçılık ilkelerinin Türk Sosyalizminin ana karakterini teşkil ettiğini tescil etmiştir. (Aybar, Mehmet Ali, Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm, Seçmeler 1945-1967, Gerçek Yay., İstanbul, 1968;504)

M.A.Aybar, Ant Dergisi'nin 14 Şubat 1967 tarihli sayısında sorulara verdiği yanıtta da bağımsızlık vurgusu yapıyordu.

Türkiye İşçi Partisi'nin sosyalizmi, "Türkiye Sosyalizmi", ithal malı değildir. Bu, ne Batıdaki, ne Doğudaki örneklere benzer. Çünkü Türkiye ne Batıdır, ne Doğudur. Türkiye kendine özgü koşulları olan bir ülkedir. Koca bir imparatorluktan yarı sömürge durumuna düşmüş; bir milli kurtuluş savaşıyla politik bağımsızlığa kavuştuysa da, bunu da yitirmiş, bir benzeri galiba bulunmayan, geri kalmış bir toplumdur.

Böyle bir tarihe sahip olmak gerek temelde, gerekse üst yapıda bir takım özellikler meydana getirmiştir. Türkiye'de sosyalizm, bu özelliklere sırt çevirerek kurulamaz. Türkiye İşçi Partisi bu özellikleri, mücadele eylemi içinde "Teori"nin mihengine vurarak, Türkiye'nin sosyalist yolunu çiziyor.

Türkiye'de sosyalizm, halkla beraber, aşağıdan yukarı kurulacaktır.

Türkiye'de Sosyalizm bağımsız bir harekettir; bağımsız kalacaktır. (Doğan Özgüden, "Aybar'ın Ant'a Özel Demeci, Ant, 14 Şubat 1967, Sayı 7; 9; Aybar,1968;516)

Mehmet Ali Aybar, Çekoslovakya'nın işgalinden 15 ay önce, 12 Kasım 1967 günü İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda düzenlenen toplantıda yaptığı konuşmada da Türkiye Sosyalizmi'nin belirgin özelliğinin bağımsızlık olduğunu vurguladı:

Türkiye Sosyalizminin Özellikleri:

Genel Başkan Aybar konuşmasını Türkiye sosyalizminin özelliklerini belirterek bağlamıştır. Aybar, emekçi halk sınıflarının devlete ağırlıklarını koyarak, hem bugünkü kapkaç düzenini değiştireceklerini, hem de yeniden kazanacağımız milli bağımsızlığımızın teminatı olacaklarını söylemiştir. Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı daha sonra her toplumun sosyalizmi kendine özgü tarih şartlarına göre kuracağını; sosyalizm için hazır reçeteler bulunmadığını, sosyalizm hakkındaki kitaplarda genellikle iki türlü bilgi bulunduğunu, her toplum için geçerli olan evrensel

kanunlar yanında, her toplumun kendi şartları içinde sosyalizmi nasıl gerçekleştirdiğini belirten bilgilere de rastlandığını, bunlardan da yararlanılmakla beraber sosyalizmi kurmak için, evrensel kanun ve ilkeleri, Türkiye'ye özgü şartlar içinde değerlendirmek; yani teori, strateji ve taktiği ile Türkiye sosyalizmini yaratmak gerektiğini açıklayarak, bu konuda özetle konuşmuştur:

"Sosyalizme dair kitaplar toplumdaki temel çelişinin sermayeci sınıfla emekçi sınıf arasında olduğunu ve sosyal gelişmeyi bu çelişiden doğan sınıflar arasındaki mücadeleyi yarattığını yazar. Şüphesiz bu evrensel bir gerçektir. Toplumların daha ileri bir üretim ve sosyal rejime geçişinde, bu çelişi esas etken rolünü oynar. Ancak üst yapıya ait etkenler de, niteliklerine göre, kâh bu gelişmeyi hızlandırırlar, kâh geciktirirler. Hatta bazı toplumlarda belirli bir süre, bu üst yapı etkenleri sanki temel etkenmiş gibi ağır basabilir. Bundan dolayı bunların iyice tespit edilip doğru değerlendirilmesi şarttır. Örneğin, işçi sınıfının henüz sınıf bilincine ulaşmış, örgütlenmemiş olması ya da kapitalizmin ideolojisini benimseyerek örgütlenmiş bulunması; buna karşılık örneğin köylerde darboğazların teşekkül etmiş ve köylüyü devrimci bir ortama getirmiş olması; tutucu batıl inançların halk arasındaki yaygınlık derecesi; emperyalizme karşı milli kurtuluş savaşı vermiş olup olmamak; bizim gibi böyle bir savaşta zafere ulaştıktan sonra yeniden emperyalizmin boyunduruğuna düşmüş olmak; halkın demokratik haklara sahip çıkması, ya da halktan yana bir Anayasa'nın yürürlükte bulunması gibi her toplumun kendi tarihinden gelen bir takım etkenler hesaba katılmadan sosyalizmi kurmak mümkün değildir. Sosyalizmi kurmak için hazır reçeteler yoktur. Genel kanun ve prensiplerden hareket ederek her toplum kendi sosyalizmini yaratmak zorundadır."

Aybar bundan sonra Türkiye'de modern sosyalizmin 57 yıllık bir tarihi bulunduğunu, Türkiye İşçi Partisi'nin İştirakçi Hilmi'den bu yana gelmiş geçmiş bütün sosyalizm hareketlerinin hakiki ve biricik mirasçısı olduğunu; Türkiye İşçi Partisi'nin bu gelişmenin son ve en mükemmel halkasını teşkil ettiğini; ancak bunun sadece tarih planında bir bağlantı olduğunu; geçmiş hareket ve kuruluşlarla Türkiye İşçi Partisi arasında ne kuruluş, ne tüzük, ne program bakımından herhangi bir bağlantı bulunmadığını açıklayarak Türkiye İşçi Partisi'nin temsil ettiği Türkiye sosyalizminin özelliklerini şöyle belirtmiştir:

"Türkiye sosyalizmi, işçisi, köylüsü, zanaatkarı, küçük esnafı, arkasız memuru, namuslu aydını, toplumcusu ile bütün emekçi sınıf ve tabakaların iktidarını öngörür. Emperyalizmin boyunduruğunda yaşamak, emekçi sınıf ve tabakalar arasındaki esasen düşmanca olmayan çelişileri iyice yumuşatmış, bütün emekçi sınıf ve tabakaların Amerikan emperyalizmi ve onun içimizdeki aracı ve ortaklarına karşı kenetlenmelerine, adeta bütünleşmelerine yol açmıştır. Bundan dolayı sosyalizmi kuracak olan iktidar, bir tek emekçi sınıfın iktidarı olmayacak, bütün emekçi sınıf ve tabakaların demokratik iktidarı olacaktır. Türkiye sosyalizminin birinci özelliği budur. Türkiye İşçi Partisi tüzüğünün ikinci maddesi "Türkiye İşçi Partisi, Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların (ırgat ve küçük köylülerin, aylıklı ve ücretlilerin, zanaatkarların, küçük esnaf ve dar gelirli serbest meslek sahipleri ile ilerici gençliğin ve toplumcu aydınların) kanun yolundan iktidara yürüyen siyasi teşkilatıdır" der. Dikkat edilsin: İşçi sınıfının önderliğinde bile denmemiş; demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların, denmiştir. Bu, Türkiye sosyalizmini nitelendiren son derece önemli bir özelliktir.

Türkiye sosyalizminin ikinci özelliği, aşağıdan yukarı bir hareket olması ve tepeden inmeciliği kesinlikle reddetmesidir. Bu ikinci özellik esasında birincisinin doğal bir sonucudur. Bu ikinci ilke de tarihimizin özelliklerinden gelmektedir.

Halkımız kuşaklardan beri tepeden inme merkeziyetçi, eli sopalı ceberut Osmanlı tipi devlet anlayışı ve yönetiminden çok ıstırap çekmiştir. Bundan dolayı da tepeden inmeciliğin her çeşidine karşıdır. Demokratik oy hakkına sahip çıkmıştır. Halkın bu isteklerine, bu eğilimine saygı gösterilmedikçe sosyalizm kurulamaz. Kaldı ki tepeden inme sosyalizm yoktur, olamaz. Tepeden inmecilik, halkın felsefesi, halkın ekonomik, sosyal ve politik düzeni demek olan sosyalizm ile asla bağdaşmaz. Tepeden inmecilik sosyalizmin red ve inkarı demektir.

Türkiye sosyalizminin üçüncü özelliği, kıskançlıkla istiklâlci olmasıdır. Bu da tüzüğümüzde yazılıdır. Bağımsızlığa kıskançlıkla sarılmışızdır. Bu ilke önce dış politikamızın temelidir. Bugün nasıl Amerikan emperyalizmine karşı duruyorsak, yarın hangi yabancı devlet Türkiye'ye göz dikerse ona karşı da aynı azim ve şiddetle karşı koyacağız. Türkiye hiçbir yabancı devletin nüfuzu altına girmeyecektir. Türkiye İşçi Partisi'nin iktidarında hiçbir devletin Türkiye topraklarında yeri olmayacaktır. (Aybar,1968;610-612)

Mehmet Ali Aybar, 9 Kasım 1968 günü, Türkiye İşçi Partisi'nin Ankara'da toplanan üçüncü kongresinin açış konuşmasında da bağımsızlık konusuna vurgu yaptı:

Sevgili kardeşlerim, demek ki Türkiye sosyalizminin bir özelliği bu. Aşağıdan yukarı, gerçekten aşağıdan yukarı, yani, halk kitlelerinin sağduyusuna inanarak, halk kitlelerinin son tahlilde yanlış yapmayacaklarını, yanlış yapsalar bile o yanlışı kısa zamanda düzelteceklerine gönülden inanarak, asla ve kat'a bir tepeden inmeci sosyalizmi hayalinden geçirmeyerek sosyalizmi kurma inancı bizim sosyalizmimizin başlıca özelliğidir. Kardeşlerim, sosyalizmimizin bir başka özelliği bağımsızlığıdır. Biz bugün sosyalist bir parti, muhalefette olan bir sosyalist parti olarak bağımsızız. Sosyalist dünya hareketi içinde bağımsızız. Hiçbir yerden TİP'e bir söz, bir telkin, bir tavsiye gelemez, gelse de elimizin tersiyle reddederiz. Bunu yalnız sosyalist gururumuzdan, milli haysiyet ve gururumuzdan ötürü yapmıyoruz. Sosyalizme de böyle hizmet edileceğine inandığımız için yapıyoruz. Sosyalistler arasında elbette ki dayanışma olacaktır. Ama bu dayanışma hür bir dayanışma olacaktır. Hür sosyalist kuruluşlar arasında bir dayanışma olacaktır. Ve fedakarlık icap ederse o fedakarlığı bilerek, isteyerek, severek kabulleneceğiz. Yoksa, bir tek devletin büyük kardeşliğini sosyalizm adına kabul edip, oradan gelen bütün telkinleri sosyalizmin amentüsü olarak gören sosyalist partilerden değiliz biz. (Mehmet Ali Aybar, TİP Tarihi 3, BDS Yay., İstanbul, 1988;200-201)

M.A.Aybar bu görüşleri savunurken, eski TKP sosyalistliği Sovyetler Birliği'ne bağlılık ve bağımlılık olarak kabul ediyordu. M.A.Aybar'ın eski TKP'nin önemli kadrolarından biri olduğu bilinmektedir. Ancak 1966 yılından itibaren, Türkiye'de bağımsız bir devlet ve parti ve demokratik bir parti örgütlenmesi konusundaki görüşleriyle Sovyetler Birliği'nin dayattığı çizgiden ayrıldı.